Bare et tak

Når vi tenker oppussing tenker vi som regel vegger og gulv: maling, tapet, parkett, teppe eller belegg, farger, mønstre og design. Men om du løfter blikket litt. Hva med det innvendige taket - eller rettere sagt himlingen?

Av ifi.no

De færreste skjenker et av rommets største flater noen særlig vektige tanker når de er i oppussingsmodus. Det gjør heller ikke fagbokforfattere. Flere oppussings- og innredningsbøker mangler kapitler om behandling av innvendige tak. Men på et eller annet tidspunkt skal også disse behandles. Er det et panelt tak, er det plater eller puss? Hva med sprekker eller skjøter? Skal det være matt maling - eller finnes det andre muligheter?

Det finnes en rekke produkter i handelen med noe varierende og/eller overlappende funksjoner. Det blir derfor umulig å gå i detalj, men se litt generelt på de muligheter vi har for behandling eller utbedring av ulike underlag

Nytt paneltak

Med et nytt panelt tak står du fritt til å velge behandlingsmetode: klare panellakker, pigmenterte lakker, beis eller maling. Klare og svakt pigmenterte lakker vil før eller senere gi en gulning av treverket, først og fremst på grunn av manglende oppfølging.

Klare panellakker inneholder et kjemisk lysfilter som brytes ned over tid, lik solkremen vi tar på oss flere ganger om dagen. Mange tror at lakk med lysfilter vil få panelet til å beholde den trehvite fargen, men så

er ikke tilfellet. Lysfilteret må fornyes, men hvem lakkerer taket med jevne mellomrom?

Svakt pigmenterte lakker gir lengre holdbarhet, men også her kan det skje en gulning etter hvert. Det betyr påføring av mer lakk og flere pigmenter Kanskje kunne vi valgt et mer pigmentert produkt helt fra starten av?

Lut tilsatt kalk er en annen måte å bevare treverket lyst på, men i taket blir dette en sølete jobb. Og etterfølgende grønnsåpevask gir dårlig underlag for senere maling. I så fall må grønnsåpen fjernes med gulv/panel-rens og luten nøytraliseres med eddikvann.

Gulnet paneltak

Pigmenter i treverket misfarges av UV-lys fra sol/dagslys eller lysrørarmaturer. Gulnet panel gir interiøret en viss patina, men etter hvert som mørkheten tiltar blir rommet mer dystert. Vi får lett følelse av å få taket i hodet. Hva gjør vi for å lysne treverket?

På tidligere ubehandlet panel kan det brukes blekelut. Den består av to komponenter som etser/bleker misfarget tre. Men væskene er tyntflytende, og rent arbeidsmessig egner de seg derfor bedre på veggflater enn i tak.

Interiørbeis og panellakk er et annet alternativ på ubehandlet tre. Interiørbeis bør overlakkeres for å gi bedre vaskbar flate, men panellakk er et alt-i-ett produkt.

Er panelet tidligere behandlet med klar panellakk vil beisen ikke trenge inn i treverket, men flyte utenpå den gamle lakken og gi et skjoldete utseende. Pigmentert panellakk er bedre egnet, men sjekk bruksanvisningen for her er det en del variasjoner fra produsent til produsent. Men uansett produkt vil den ferdige fargen bli en kombinasjon av de tilførte pigmentene og den underliggende gulbrune trefargen.

Uansett valgt løsning: Vask først med trerens. Tidligere lakkert flate pusses lett for å gi den nye lakken god vedheft. Om det er mulig: lag et prøveoppstrøk for å se resultatet før hele taket lakkeres.

Malt

Mange kvier seg for å dekke trestrukturen med maling, men vi har knapt hørt om noen som er misfornøyd med løsningen. En hvitmalt himling vil "løfte" taket og visuelt gi rommet større volum.

På nye tak er det viktig at treverket er tørt, eller får lov å tørke helt opp, før det males, ellers vil det bli umalte felter i fugene når treverket krymper. Det samme gjelder fuging ved overgang til listverk. Selv tørt treverk har en likevektsfuktighet som varierer fra rundt 11 % på høsten og ned mot 5-6 % på senvinteren. Best resultat får du om panelet males før oppsetting.

Bruk kvistlakk for å hindre utsiving av kvae og harpiks. For overmalingstid, se produktets bruksanvisning. Jo flere strøk kvistlakk, jo bedre beskyttelse. Er det allerede kvaekliss på treverket fjernes dette med tynner/lynol/rødsprit. Store kvaelommer skjæres ut og vaskes med et løsemiddel.

Kvaehull, kvisthull og spikermerker sparkles med akrylbasert sparkelmasse to-tre ganger. Etter sliping påføres heftgrunn. Det første strøket vil gi en viss fiberreisning. Slip lett med slipesvamp eller slipepapir i korning 150-180.

Sprekker mellom takbord og listverk fuges med elastisk overmalbar fugemasse. Sprøyt massen inn og etterslett med fuktig svamp eller våt finger.

Skal gammelt ubehandlet tak males bør det brukes en spesialgrunning for sperring/isolering. Den hindrer gjennomslag av sot, nikotin eller andre vann- eller oljeløselige fargestoffer som har satt seg i panelet.

Platetak

Himlingsplater er brukt mange steder. De kan være malt, lakkert eller trukket med vinyl-/plastfolie. Det finnes også strukturerte plater. Skal taket males kan det brukes en akrylmaling. Den sitter godt på de fleste underlag, men glansgraden er sjelden lavere enn 10. Skal det brukes en takmatt maling må det grunnes:

Ubehandlete plater grunnes med en tre-/panel-grunning.

Malte og lakkerte plater grunnes med en oljebasert heftgrunning

Plater belagt med plast- eller vinylfolie grunnes med en sperre-/isolergrunning

Ønskes et slett tak må alle fuger sparkles. Men plater beveger seg en del og fugene vil lett sprekke opp. Dessuten blir det nærmest umulig å få samme struktur på sparkel som på plater, noe som vil synes svært godt etter at taket er malt. Etter ferdig sparkling og pussing limes underlagsduk (for tapet) opp med vanlig vegglim. Skjøtene fra underlagsduk blir ikke mer synlige enn tapet limt kant i kant.

På malte, strukturerte plater som skal glattes brukes husfix eller tilsvarende til sparkling. Deretter limes det opp underlagsduk før maling.

Vinyl-/plastbelagte plater sparkles med flislim. Underlagsduk limes opp med våtromslim.

Oppsetting av gipsplater er ikke å anbefale. Det må finnes gode spikerslag, det er tungt, og sparkling av platene gir synlige skjøter. Det betyr også her underlagsduk i tillegg.

Pussete tak

Pussete tak uten skader males med en takmatt maling.

Kalkete tak med løse pigmenter grunnes med en seis før maling, ellers vil malingen kunne slippe festet og gi avflaking. Er så skjedd må nedvasking, skraping, sparkling og sliping til før grunning med oljebasert heftgrunn.

Er det gamle taket tidligere behandlet med limfarge må denne fjernes før bruk av vanntynnbar takmaling. For å teste underlaget kan du gni lett med en fuktig svamp. Limfargen løser seg opp i motsetning til kalk. Limfarge fjernes med lunkent vann tilsatt noen dråper Zalo. Etterskyll med rent vann. Etter opptørking grunnes med oljebasert heftgrunn eller emulsjonsseis.

For riss og sprekker i murte tak gjelder det samme som for platetak. Sparkling vil gi en annen struktur, men prøv for eksempel med en sandsparkel. Blir struktur- og glansforskjellene likevel godt synlige er også her underlagsduk løsningen.

Strekte tak

Tidligere var det ikke uvanlig at problemtak ble dekket med en duk som ble spent opp mellom veggene. Det er stadig sjeldnere at dette gjøres, kanskje først og fremst av mangel på håndverkere/malermestere med kunnskap og erfaring.

En jutevev spennes opp og forlimes. I limet legges papir. Til tross for godt spenn kan duken henge litt

når den er våt, men strekker seg når den tørker.

Oppstår det skader i duken er det fullt mulig å reparere den, men også her kreves det dyktige håndverkere. Papiret fjernes på skadestedet, det settes opp ny vev og en ny lengde papir.

Alternativet er å fjerne den gamle juteveven, reparere eventuelle skader i taket og lime opp underlagsduk.

Listverk

Listverket bør stå til resten av huset og innredningen. I tillegg til standard profilerte lister som trelast- og byggevareforretninger selger, kan en del leverandører tilby lister og karmer tilpasset historiske stiler. For eksempel rokokko, klassisk stil, sveitserstil, jugend, art deco og nyfunkis. Det er viktig å se på lister som noe mer enn en problemløser i overgangen mellom farger og materialer. De kan være med på å understreke stiler og holdninger.

Listverk finnes i tre, gips eller skummede kunststoffer på plast-/polymerbasis. Sistnevnte er svært lette og kan limes til fast underlag.

Gipsornamenter/stukkatur

Takrosetter og stukkatur ble mye brukt i urbane hus og leiligheter på slutten av 1800-tallet. Gipsrosetten var egentlig ment å beskytte taket mot varmen fra talglys og parafinlamper. Innføringen av elektrisiteten gjorde rosettene overflødige fra et brannteknisk synspunkt og flere ble fjernet når leiligheter skulle moderniseres. Men i dag er vi igjen ute etter dekor og opprinnelighet. Både rosetter og listverk finnes som ekte vare, eller produsert i et kunststoff.

Kunststoff kan limes - gips krever noe mer. Lister skal skrus opp. Bor hull i gipsen og lag en forsenkning til skruen. Skruehull, endeskjøter og fuger tettes med gipsmasse.

Også rosetter skrus opp i tillegg til å limes med et klebelim for gips (Følg produsentens anvisning). Skal det henges lampe i taket må det finnes feste for rosettkroken.

Gips påføres heftgrunn før maling.

Glansgrader

Takmatt er et vanlig uttrykk - for jo blankere malingen er dess mer kreves av underlaget.

I utgangspunktet bør himlingene være så matte som mulig, dels for å skjule ujevnheter, dels for å hindre synlige skjøter i malingpåføringen. Men ingen regel uten unntak. I panelte tak vet man at det finnes ujevnheter etter kvister og høvling. Dette er ikke noe som nødvendigvis må skjules. Her kan gjerne glansgraden økes til 15 i oppholdsrom og til 20-30 for bedre vaskbarhet i kjøkken. En enda blankere maling vil skape lysspill og reflekser som kan være dekorativt i seg selv.

Matt/blanke effekter kan også skapes ved at listverket får høyere glansgrad enn omgivelsene. En glansgrad på 30 gjennomført på alle rommets snekkerier gir overflater som tåler både slitasje og rengjøring.

På panelte tak kan glansen på listverket økes til 40 for å få en bedre differensiering.

Slipepapir

* Til fjerning av gammel maling eller utjevning av sår og hakk brukes korning 40-60
* Gammel maling nedmattes og sparklete flater grovslipes med korning 80-150
* For finpuss før grunning og fjerning av fiberreisning: bruk korning 150-180
* Til ekstra finpuss mellom malingstrøkene brukes korning 180-240